

ВСТУП

Розвиток підприємства, зростання його доходів та підвищення його конкурентоспроможності у великій мірі залежить від правильного формування та раціонального використання фінансових ресурсів, визначення оптимальних напрямів грошових потоків та максимізації прибутку підприємства.

Метою дисципліни «Фінанси підприємств» є формування базових знань з теорії і практики фінансових відносин суб'єктів господарювання, формування фінансових ресурсів, фінансового планування, організації фінансової діяльності підприємств.

Завданням навчальної дисципліни є вивчення сутності й функції фінансів підприємств, фінансових ресурсів і джерел їх формування; організації фінансів підприємств; набуття навиків фінансових розрахунків; оволодіння методами фінансового планування, оцінювання фінансового стану підприємства.

Предмет: фінансово-економічні відносини суб'єктів господарювання.

1. СУТНІСТЬ І ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

1. Сутність фінансів підприємств
2. Основи організації фінансів підприємств
3. Функції фінансів підприємств

Фінанси підприємства – це система відносин, які пов'язані з рухом грошових коштів на всіх стадіях (формування, розподіл та використання) господарської діяльності підприємства з метою забезпечення його функціонування та умов розширеного відтворення.

Об'єктом фінансів підприємств є сфера економічних відносин, пов'язаних з рухом грошових коштів у процесі створення та споживання валової продукції, формування та використання коштів фондів, що забезпечують розширене відтворення.

Діяльність будь-якого підприємства орієнтується на певний результат, який є вираженням поставленої перед ним мети. Цілі підприємства мають свою ієрархію і можуть змінюватися залежно від обставин, умов розвитку, періоду їх досягнення і рівня господарювання. Мета підприємства є основою формування мети всіх його структурних підрозділів. На рівні підприємства мету визначає його власник, на рівні структурних підрозділів - вищий управлінський персонал.

Суб'єктом фінансів підприємств є діяльність фізичних та юридичних осіб, яка пов'язана з виробництвом продукції, наданням товарів та послуг, виконанням робіт з метою отримання прибутку.

Суб'єктами фінансових відносин підприємства можуть бути держава, саме підприємство, його робітники та службовці, власники та акціонери, інвестори, фінансово-кредитні установи, інші підприємства.

Основна мета фінансів підприємств – *максимізувати прибуток та мінімізувати ризики, що сприяє фінансовому благополуччю його власників та працівників.*

Призначення фінансів підприємств – забезпечити фінансовими ресурсами безперервність процесу виробництва господарюючих суб'єктів, розширення їх виробничих фондів (основних і оборотних), спричиняти активний вплив на зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції, зростання накопичень і підвищення ефективності виробництва.

Фінансам підприємства притаманний ряд ознак:

- виражають реально існуючі у суспільстві виробничі (економічні) відносини, мають об'єктивний характер та специфічне суспільне призначення, що дає підстави вважати їх економічною категорією;

- мають розподільчий характер, грошову форму вияву;
- розподіл та перерозподіл вартості супроводжується рухом грошових коштів, які приймають форму фінансових ресурсів - матеріальних носіїв фінансових відносин.

Зміст фінансів підприємств чітко визначається формуванням і використанням всієї сукупності доходів і фінансових ресурсів у тому як реалізувати продукцію, як розподілити виручку від реалізації продукції, як розпорядитися прибутком, які фінансові ресурси формувати та як їх використовувати. Повна самостійність підприємств не означає, однак, відсутності будь-яких правил їхньої поведінки. Ці правила розроблено та законодавчо закріплено у відповідних нормативних актах.

Організація фінансів підприємств – це сукупність форм, методів, способів формування та використання фінансових ресурсів, які використовуються керівним органом у процесі контролю за їх кругообігом для досягнення поставлених цілей згідно норм чинного законодавства країни.

В основу організації фінансів підприємств покладено комерційний розрахунок.

Комерційний розрахунок – це постійне порівняння витрат та результатів фінансово-господарської діяльності підприємства, передбачає отримання максимального прибутку при мінімумі затрат.

Принципи організації фінансів підприємств.

Принцип актуальної взаємодії передбачає поєднання таких позицій:

- концептуальність - процес організації повинен охоплювати всю господарську діяльність, а не окремі її частини;
- процесуальність - використання сучасних інформаційних технологій;
- функціональність - відповідність процесу господарювання за конкретний результат;

- орієнтованість - суб'єкти господарювання під час здійснення своєї діяльності повинні враховувати минуле та майбутнє.

Принцип законності - організація фінансів підприємств має здійснюватися відповідно до чинного законодавства країни враховуючи потреби підприємства.

Принцип плановості передбачає, що всі суб'єкти господарювання здійснюючи певну діяльність повинні проводити її на основі річних, квартальних та місячних планів проведення контрольних заходів.

Принцип самофінансування - визначає рівень спроможності суб'єктів господарювання здійснювати фінансово-господарську діяльність за рахунок власних коштів.

Принцип об'єктивності - повне та об'єктивне забезпечення результатів фінансово-господарської діяльності шляхом зіставлення фактичних результатів із нормативно-правовою базою.

Принцип безперервності полягає в тому, що організація функціонування фінансів підприємств підлягає безперервному та постійному контролю, який здійснюється суб'єктами господарювання в терміни встановлені виходячи з умов, характеру і властивостей їх діяльності. Даний принцип забезпечує постійне спостереження за перебігом виконання планів і завдань, вживання заходів по усуненню виявлених відхилень від регламентованих норм.

Принцип планомірності заснований на циклічності перевірок, що забезпечує під час організації функціонування фінансів підприємств безперебійно-помірне їх проведення.

Принцип системності - передбачає, що всі складові організації фінансів підприємств взаємодіють між собою, як по вертикалі так і по горизонталі для досягнення максимального результату.

Принцип незалежності визначає здатність суб'єктів господарювання здійснювати свою діяльність згідно нормативних актів, не допускаючи при цьому якої-небудь силової, матеріальної або

моральної дії на себе з боку інших суб'єктів господарювання та органів державної влади.

Принцип самостійності - спроможність суб'єктів господарювання самостійно здійснювати формування, розподіл та використання фінансових ресурсів.

Принцип ефективності передбачає своєчасне виявлення відхилень від заданого, їх причини та винуватців, а також оперативність у виправленні негативних результатів та забезпечення відшкодування нанесених матеріальних збитків.

Функції фінансів підприємств – це певні взаємопов'язані групи, що об'єднують фінансові трансакції, які виконуються підприємствами.

Відтворювальна функція – збалансування матеріальних і фінансових ресурсів на всіх стадіях кругообігу в процесі простого і розширеного відтворення.

Розподільча функція – використання грошових фондів, підтримання ефективної структури капіталу підприємства.

Функція планування – визначення обсягу і джерел фінансових ресурсів по всіх централізованих і децентралізованих фондах, їх розподіл між матеріальною і нематеріальною сферами на перспективу.

Функція формування – формування статутного капіталу, у процесі розподілу грошових надходжень до основних та оборотних коштів.

Функція організації – створення підрозділів фінансової служби, визначення їх повноважень, встановлення вертикальних і горизонтальних зв'язків між ними.

Контролююча функція – виявлення відхилень від плану та своєчасне внесення коректив.

Функція регулювання – регламентування розподільчих процесів як на макроекономічному середовищі так і на рівні підприємства.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВ

1. Розрахунки
2. Готівкові розрахунки
3. Організація безготівкових розрахунків

Розрахунки – одне з найбільш масових явищ в господарському житті будь-якого підприємства. Здійснюючи безперебійний процес виробництва, кожне підприємство, з одного боку, безперервно завозить сировину, матеріали, паливо, тару, товари, а з іншого - безперервно реалізує готові вироби, що виготовляються, або закуплені товари.

Таким чином, розрахунки між підприємствами і організаціями є однією з необхідних ланок розширеного відтворення. Вони опосередковують розподіл та перерозподіл суспільного продукту, перетворення його з товарної форми на грошову та навпаки, пов'язане при цьому із зміною форм власності.

Розрахунки – це спосіб взаємодії суб'єктів господарювання в процесі реалізації, розподілу та перерозподілу суспільного продукту на засадах чинного законодавства країни.

Розрахунки і платежі здійснюються за допомогою грошових коштів.

Грошові кошти – це готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання.

Чинний порядок організації готівкових розрахунків передбачає, що **розрахунки готівкою** підприємств між собою та з підприємцями і фізичними особами проводяться як за рахунок коштів, одержаних з кас банків, так і за рахунок готівкової виручки, здійснюються через касу підприємств із веденням касової книги встановленої форми.

Каса – це спеціально обладнане та ізольоване приміщення, яке призначене для приймання, видачі і тимчасового зберігання готівки.

Касова книга – книга встановленої форми, в якій відображаються операції з готівкою.

Каса охоплює всі наявні грошові кошти, які знаходяться на певний період часу на підприємстві, як в монетах, так і в паперових грошових знаках. В касі підприємства можуть зберігатись не лише готівкові кошти, але і цінні папери, грошові документи, які є бланками суворої звітності.

Безготівкові розрахунки можуть здійснюватися у таких формах: платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, чеки, акредитиви, векселі, інкасові доручення (платіжні вимоги).

Розрахунки платіжними дорученнями.

Платіжне доручення – це письмове доручення власника рахунка перерахувати відповідну суму зі свого рахунка на рахунок отримувача коштів.

Платіжні доручення застосовуються в розрахунках щодо місцевих, а також міжміських поставок за товари (роботи, послуги). Вони забезпечують максимальне наближення строків отримання товарно-матеріальних цінностей і здійснення платежу, прискорюють обертання оборотних коштів; запобігають виникненню кредиторської заборгованості в покупців.

Розрахунки платіжними дорученнями здійснюються також за нетоварними операціями. Це платежі до бюджету, цільових державних фондів; платежі кредитним установам, за банківськими позичками.

Механізм здійснення розрахунків платіжними дорученнями має етапи:

- 1 - постачальник відвантажує продукцію (виконує роботи, послуги);
- 2 - постачальник виставляє рахунок-фактуру за продукцію, роботи, послуги;
- 3 - покупець подає до банку, що його обслуговує, платіжне доручення;
- 4 - банк покупця списує з його рахунка кошти;
- 5 - банк покупця повідомляє покупця - власника рахунка про списання коштів;

6 - банк покупця передає електронним зв'язком або надсилає платіжне доручення на відповідну суму до банку постачальника;

7 - банк постачальника (отримувача коштів) зараховує кошти на рахунок постачальника;

8 - банк постачальника повідомляє постачальника про надходження коштів на розрахунковий рахунок випискою з розрахункового рахунка.

"*Овердрафт*" – короткостроковий кредит, який надається шляхом списання коштів із рахунку клієнта банку понад залишок на рахунку, внаслідок чого створюється дебетове сальдо.

Платіжне доручення банк приймає тільки в межах коштів на розрахунковому рахунку, крім доручень на перерахування до бюджету сум податків, зборів, обов'язкових платежів.

3. ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ

1. Сутність прибутку підприємства
2. Склад та види прибутку
3. Використання прибутку

Прибуток – це та частина виручки, яка залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства

Прибуток – це економічна категорія, котра відображає фінансовий результат операційної діяльності який характеризується перевищенням грошових надходжень над витратами суб'єкта господарювання в процесі фінансово-господарської діяльності.

Характерні риси прибутку:

- прибуток становить лише частину комплексного доходу підприємця, який він отримує від певного виду діяльності (операційної, фінансової чи інвестиційної);

- прибуток є частиною очікуваного доходу підприємця, який вклав свій капітал в організацію діяльності певного виду (бізнесу) з метою досягнення певного комерційного успіху, але він не є гарантованим доходом підприємця;

- прибуток характеризує не весь доход, отриманий у процесі підприємницької діяльності, а лише ту його частину, яка залишається після відрахування усіх витрат на ведення цієї діяльності, які мали місце;

- прибуток є вартісним показником, вираженим в грошовій формі.

Склад прибутку підприємства:

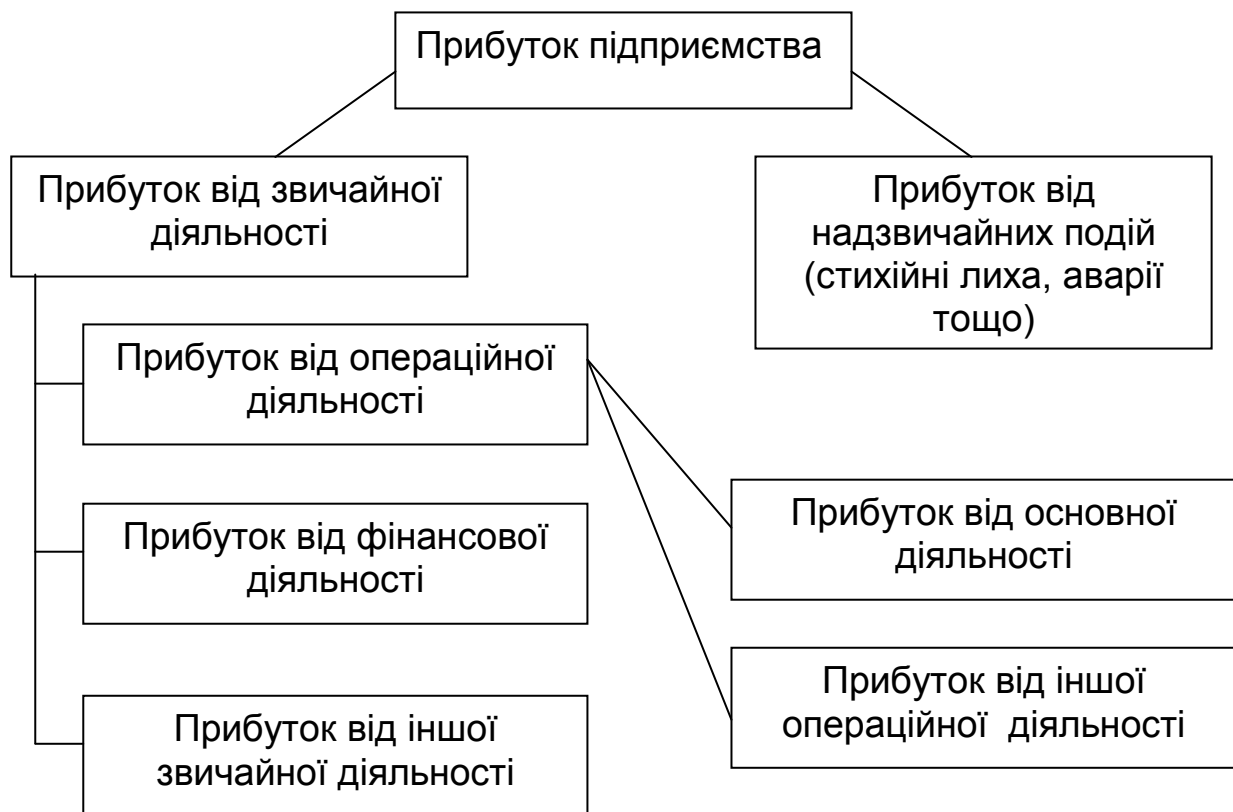

Рис. 1. Склад прибутку підприємства

Прибуток виконує такі функції:

- стимулюючу - є джерелом приросту капіталу, рушійною силою відновлення виробництва, джерелом соціальних благ;

- є критерієм і показником ефективності діяльності підприємства - наявність прибутку і його зростання, відповідний рівень прибутковості вказують на ефективність господарської діяльності підприємства;

- є джерелом формування доходів бюджетів різних рівнів - прибуток до бюджетів надходить у вигляді податків.

Згідно з Національними стандартами бухгалтерського обліку, прибуток поділяється на: валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, прибуток від звичайної діяльності до та після оподаткування, а також чистий прибуток.

Прибуток від звичайної діяльності визначається як різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податків з прибутку.

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування – це загальна сума прибутку, отримана підприємством від усіх видів діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової).

Прибуток від операційної діяльності визначається як сума валового прибутку, іншого операційного доходу.

Маржинальний (валовий) прибуток визначається як різниця між чистою виручкою від реалізації продукції та собівартістю цієї продукції (змінними витратами).

Чистий прибуток – сума, яка залишилася в розпорядженні підприємства після сплати податків, надзвичайних збитків і підлягає перерозподілу за напрямками використання.

Розподіл (використання) прибутку – процес направлення прибутку в бюджет.

На підприємстві розподілу підлягає чистий прибуток, тобто прибуток, що залишився в розпорядженні підприємства після сплати податків та інших обов'язкових платежів.

Порядок розподілу і використання чистого прибутку на підприємстві фіксується в статуті підприємства.

Розподіл чистого прибутку за напрямками: на користь держави; на користь підприємства; на користь власників.

Розподіл прибутку на користь держави здійснюється через сплату податку на прибуток. Пропорції цього розподілу впливають на подальшу діяльність підприємства не тільки з точки зору обсягів виробництва, але й визначають можливість здійснення інвестиційної діяльності.

Розподіл прибутку на користь підприємства.

Цей розподіл залежить від багатьох чинників. Так, у період освоєння нової техніки, технології, розробки нових видів продукції підприємство має значну потребу у фінансових ресурсах. Їх можна мобілізувати за рахунок прибутку, але тоді скорочується частка власників у розподіленому прибутку. Також прибуток може бути спрямований на здійснення матеріального стимулювання працівників підприємства, розвиток соціальної інфраструктури тощо.

Статутом підприємства може бути передбачене створення за рахунок прибутку різноманітних фондів - резервного, страхового тощо. Обсяги відрахувань від прибутку у названі фонди здійснюється на основі статуту підприємства за рішенням засновників.

Розподіл прибутку на користь власників здійснюється у вигляді виплати дивідендів (для акціонерних товариств) або відсотків за частками власників у статутному капіталі (для інших товариств).

4. ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

1. Податок на прибуток підприємств
2. Податок на додану вартість

Податок на прибуток підприємств.

Платниками податку є:

- суб'єкти господарювання - юридичні особи, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами;
- юридичні особи, що створені в будь-якій організаційно-правовій формі, та отримують доходи з джерелом походження з України

Об'єктом оподаткування є:

- прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом зменшення суми доходів звітного періоду на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суму інших витрат звітного податкового періоду;
- дохід (прибуток) нерезидента, що підлягає оподаткуванню, з джерелом походження з України.

Доходи складаються з доходу від операційної діяльності та інших доходів, які визначаються відповідно до законодавства.

Дохід від операційної діяльності включає дохід від реалізації товарів, виконаних робіт, наданих послуг, у тому числі винагороди комісіонера (повіреного, агента тощо).

Інші доходи включають:

- доходи у вигляді дивідендів, отриманих від нерезидентів, процентів, роялті, від володіння борговими вимогами;
- доходи від операцій оренди/лізингу;
- суми штрафів та/або неустойки чи пені, фактично отримані;
- вартість товарів, робіт, послуг, безоплатно отриманих платником податку у звітному періоді;
- суми поворотної фінансової допомоги;
- суми невикористаної частини коштів, що повертаються з страхових резервів;
- суми заборгованості, що підлягають включенню до доходів;
- фактично отримані суми державного мита, попередньо сплаченого позивачем, що повертаються на його користь за рішенням суду;

- суми дотацій, субсидій, капітальних інвестицій із фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або бюджетів, отримані платником податку;

- доходи, не враховані при обчисленні доходу періодів, що передують звітному, та виявлені у звітному податковому періоді;

- дохід від реалізації необоротних матеріальних активів, майнових комплексів, оборотних активів;

- інші доходи платника податку за звітний податковий період.

Доходи, що не враховуються для визначення об'єкта оподаткування визначаються згідно податкового законодавства.

Витрати, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування, складаються із витрат операційної діяльності та інших витрат.

Витрати операційної діяльності включають собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та інші витрати.

Собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг складається з витрат, прямо пов'язаних з виробництвом таких товарів, виконанням робіт, наданням послуг, а саме:

- прямих матеріальних витрат;

- прямих витрат на оплату праці;

- амортизації виробничих основних засобів та нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг;

- загальновиробничі витрати, які відносяться на собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку;

- вартості придбаних послуг, прямо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг;

- інших прямих витрат, у тому числі витрат з придбання електричної енергії (включаючи реактивну).

До складу інших витрат включаються:

- адміністративні витрати, спрямовані на обслуговування та управління підприємством;
- витрати на збут, які включають витрати, пов'язані з реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг;
- інші операційні витрати.

Витрати на придбання, самостійне виготовлення, ремонт, реконструкцію, модернізацію та інші види поліпшення необоротних активів підлягають амортизації.

Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів і мінімально допустимих строків їх амортизації, методи нарахування амортизації нематеріальних активів встановлюються податковим законодавством.

Нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, при визначенні якого враховуються:

- очікуване використання об'єкта підприємством з урахуванням його потужності або продуктивності;
- фізичний та моральний знос, що передбачається;
- правові або інші обмеження щодо строків використання об'єкта та інші фактори.

Амортизація основних засобів нараховується із застосуванням таких методів: прямолінійного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивного, виробничого.

Податковою базою для цілей оподаткування визнається грошове вираження прибутку як об'єкта оподаткування.

Ставки податку встановлюються податковим законодавством.

Податок на додану вартість.

Платники податку:

- 1) будь-яка особа, що провадить господарську діяльність і реєструється за своїм добровільним рішенням як платник податку;

2) будь-яка особа, що зареєстрована або підлягає реєстрації як платник податку;

3) будь-яка особа, що ввозить товари на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню, та на яку покладається відповідальність за сплату податків у разі переміщення товарів через митний кордон України відповідно до Митного кодексу України;

4) особа, що веде облік результатів діяльності за договором про спільну діяльність без утворення юридичної особи;

5) особа - управитель майна, яка веде окремий податковий облік з податку на додану вартість щодо господарських операцій, пов'язаних з використанням майна, що отримане в управління за договорами управління майном;

6) особа, що проводить операції з постачання конфіскованого майна, знахідок, скарбів, майна, визнаного безхазяйним, майна, за яким не звернувся власник до кінця строку зберігання, та майна, що за правом успадкування чи на інших законних підставах переходить у власність держави.

Умови, при яких особа зобов'язана зареєструватися як платник податку в органі державної податкової служби за своїм місцезнаходженням (місцем проживання), встановлюються податковим законодавством.

Об'єктом оподаткування є операції платників податку з:

а) постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України;

б) постачання послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України;

в) ввезення товарів (супутніх послуг) на митну територію України в митному режимі імпорту або реімпорту;

г) вивезення товарів (супутніх послуг) у митному режимі експорту або реекспорту;

г) постачання товарів (супутніх послуг), які перебувають у вільному обігу на території України, до митного режиму магазину безмитної торгівлі, митного складу або спеціальної митної зони;

д) постачання товарів (супутніх послуг) з-під митного режиму магазину безмитної торгівлі, митного складу або спеціальної митної зони, для їх подальшого вільного обігу на території України;

е) постачання послуг з міжнародних перевезень пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським і річковим та авіаційним транспортом.

База оподаткування операцій з постачання товарів/послуг визначається виходячи з їх договірної (контрактної) вартості, але не нижче звичайних цін з урахуванням загальнодержавних податків та зборів.

До складу договірної (контрактної) вартості включаються будь-які суми коштів, вартість матеріальних і нематеріальних активів, що передаються платнику податку безпосередньо покупцем або через будь-яку третю особу у зв'язку з компенсацією вартості товарів/послуг.

База оподаткування операцій з постачання товарів, ввезених на митну територію України, визначається виходячи з їх договірної (контрактної) вартості, але не нижче митної вартості товарів, з якої були визначені податки і збори, що справляються під час їх митного оформлення, з урахуванням акцизного податку та ввізного мита, за винятком податку на додану вартість, що включаються в ціну товарів/послуг згідно із законом.

Ставки податку встановлюються від бази оподаткування в розмірах, які визначаються податковим законодавством.

Податок розраховується згідно встановленим ставкам (у відсотках до бази оподаткування) та додається до ціни товарів/послуг.

Операції, що підлягають оподаткуванню за нульовою ставкою, операції, що не є об'єктом оподаткування, операції, звільнені від оподаткування визначаються податковим законодавством.

Сума податку, що підлягає сплаті (перерахуванню) до Державного бюджету України або бюджетному відшкодуванню, визначається як різниця між сумою податкового зобов'язання звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту такого звітного (податкового) періоду.

Звітним (податковим) періодом є один календарний місяць, а у випадках, особливо визначених законодавством, календарний квартал.

5. ОБОРОТНІ КОШТИ ТА ЇХ ОРГАНІЗАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

1. Грошові потоки підприємства
2. Методи оптимізації грошових потоків
3. Джерела формування оборотних коштів

Грошові потоки – потік, який пов'язаний із функціонуванням грошей, виконує функцію інструменту взаєморозрахунку із суб'єктами фінансових відносин, впливає на рух активів і капіталу підприємства й характеризується певним розміром, напрямом та часом.

За масштабами обслуговування господарського процесу виділяють такі види грошових потоків:

- *грошовий потік по підприємству в цілому*. Це найбільш агрегований вид грошового потоку, який акумулює всі види грошових потоків, що обслуговують господарський процес підприємства в цілому;

- *грошовий потік по окремих структурних підрозділах* (центрах відповідальності) підприємства. Така диференціація грошового потоку підприємства визначає його як самостійний об'єкт управління в системі господарської діяльності підприємства;

- *грошовий потік по окремих господарських операціях.* У системі господарського процесу підприємства такий вид грошового потоку слід розглядати як первинний об'єкт самостійного управління.

За видами господарської діяльності, відповідно до стандартів обліку виділяють такі види грошових потоків:

- *грошовий потік з операційної діяльності.* Він характеризується грошовими виплатами постачальникам сировини та матеріалів; стороннім виконавцям окремих видів послуг, що забезпечують операційну діяльність; заробітної плати персоналу, який зайнятий у операційному процесі і здійснює управління цим процесом; податкових платежів підприємства в бюджети всіх рівнів; іншими виплатами,

- *пов'язаними зі здійсненням операційного процесу.* Одночасно цей вид грошового потоку відображає надходження коштів від покупців продукції, від податкових органів у порядку перерахунку та повернення надлишків сплачених сум і деякі інші платежі, передбачені стандартами обліку;

- *грошовий потік з інвестиційної діяльності.* Він характеризує платежі й надходження коштів, пов'язані зі здійсненням реального та фінансового інвестування, продажем вибуваючих основних засобів і нематеріальних активів, ротацією довгострокових фінансових інструментів інвестиційного портфеля та інші аналогічні потоки коштів, що обслуговують інвестиційну діяльність підприємства;

- *грошовий потік з фінансової діяльності.* Він характеризує надходження й виплати коштів, що пов'язані із залученням додаткового акціонерного та пайового капіталу, отриманням довгострокових і короткострокових кредитів та позик, сплатою в грошовій формі дивідендів і відсотків за вкладками власників, і деякі інші грошові потоки, пов'язані зі здійсненням зовнішнього фінансування господарської діяльності підприємства.

За спрямованістю руху грошових коштів виділяють два основних види грошових потоків:

- *позитивний грошовий потік*, що характеризує сукупність надходжень коштів на підприємство від усіх видів господарських операцій;

- *від'ємний грошовий потік*, що характеризує сукупність виплат коштів підприємством у процесі здійснення всіх видів його господарських операцій.

За варіативністю спрямованості руху грошових коштів розрізняють такі види грошових потоків:

- *стандартний грошовий потік*. Він характеризує такий вид грошового потоку, в якому його спрямованість змінюється не більше одного разу (починаючи або завершуючи його). Прикладом такого виду грошового потоку є інвестування капіталу в довгострокову облігацію (якщо за нею не передбачається реінвестування доходу в придбання аналогічних фінансових інструментів);

- *нестандартний грошовий потік*. Він характеризує такий вид грошового потоку, в якому його спрямованість змінюється більше одного разу. Прикладом такого виду грошового потоку є інвестування капіталу в портфель фінансових інструментів із постійним реінвестуванням отриманого доходу в подальше його розширення.

За методом обчислення обсягу виділяють такі види грошових потоків підприємства:

- *валовий грошовий потік*. Він характеризує всю сукупність надходжень або витрат коштів у певному періоді часу в розрізі окремих його інтервалів;

- *чистий грошовий потік*. Він характеризує різницю між позитивним і від'ємним грошовими потоками (між надходженням і витратою коштів) у певному періоді часу в розрізі окремих його інтервалів.

За характером грошового потоку стосовно підприємства розрізняють такі два його види:

- *внутрішній грошовий потік*. Він характеризує сукупність надходження й витрати коштів у рамках підприємства;

- *зовнішній грошовий потік*. Цей вид грошового потоку обслуговує операції підприємства, пов'язані з його грошовими відносинами з господарськими партнерами (постачальниками сировини та матеріалів, покупцями продукції, комерційними банками, страховими компаніями та ін.) і державними органами (податковими органами, митними службами, судами тощо).

За рівнем достатності обсягу виділяють такі види грошових потоків підприємства:

- *надлишковий грошовий потік*. Це такий грошовий потік, коли надходження коштів значно перевищують реальну потребу підприємства в їх цілеспрямованому витрачанні;

- *дефіцитний грошовий потік*. Це такий грошовий потік, коли надходження коштів істотно нижчі за реальні потреби підприємства в їх цілеспрямованому витрачанні.

За рівнем збалансованості обсягів взаємопов'язаних грошових потоків розрізняють два їх види:

- *збалансований грошовий потік*. Він характеризує такий вид сукупного грошового потоку з окремої господарської операції, структурного підрозділу (центру відповідальності) або по підприємству в цілому, за яким забезпечено збалансованість між обсягами позитивного і від'ємного їх видів (з урахуванням передбаченого приросту запасу грошових коштів);

- *незбалансований грошовий потік*. Він характеризує такий вид сукупного грошового потоку з окремої господарської операції, структурного підрозділу (центру відповідальності) або по підприємству в

цілому, за яким розглянутий вище передбачений балансовий зв'язок не забезпечується.

За періодом часу виділяють два основних види грошового потоку:

- *короткостроковий грошовий потік*. Він характеризує такий грошовий потік, за яким період від початку грошових надходжень або виплат до повного їх завершення не перевищує одного року;

- *довгостроковий грошовий потік*. Він характеризує такий грошовий потік, за яким період від початку грошових надходжень або виплат до повного їх завершення перевищує один рік.

За формами використання грошових коштів розрізняють наступні види грошового потоку:

- *готівковий грошовий потік*. Він характеризує ту частину сукупного грошового потоку підприємства, яка обслуговується безпосередньо готівкою (банкнотами, розмінною монетою);

- *безготівковий грошовий потік*. Він характеризує ту частину сукупного грошового потоку підприємства, яка обслуговується різноманітними кредитними та депозитними інструментами фінансового ринку (чеками, кредитними картками, акредитивами, векселями, банківськими депозитами тощо).

За видом використовуваної валюти виділяють такі грошові потоки підприємства:

- *грошовий потік у національній валюті*. Він характеризує грошовий потік, який обслуговується грошима, емітованими відповідними державними органами даної країни;

- *грошовий потік у іноземній валюті*. Він характеризує грошовий потік, який обслуговується валютою інших країн. На підприємстві такий грошовий потік пов'язаний, як правило, зі здійсненням зовнішньоекономічних господарських операцій.

За значенням для формування кінцевих результатів господарської діяльності розрізняють два види грошових потоків підприємства:

- *пріоритетний грошовий потік*. Це вид грошового потоку з окремих господарських операцій або видів діяльності, який генерує високий рівень формування чистого грошового потоку (або чистого прибутку);

- *другорядний грошовий потік*. Це такий вид грошового потоку, який через свою функціональну спрямованість або незначний обсяг не справляє істотного впливу на формування кінцевих результатів господарської діяльності.

За передбачуваністю виникнення виділяють наступні види грошових потоків:

- *повністю передбачуваний грошовий потік*. Це такий вид грошового потоку, обсяг і час здійснення якого можуть бути повністю детерміновані наперед;

- *недостатньо передбачуваний грошовий потік*. Це такий вид грошового потоку, обсяг і час здійснення якого не можуть бути повністю детерміновані наперед у зв'язку з можливими змінами чинників зовнішнього середовища;

- *непередбачуваний грошовий потік*. Цей вид грошового потоку пов'язаний із надзвичайними подіями в процесі здійснення підприємством операційної, інвестиційної або фінансової діяльності, а також окремими, не планованими наперед, операціями (наприклад, сплата або отримання штрафних санкцій).

За можливістю регулювання у процесі управління виділяють:

- *грошовий потік, що піддається регулюванню*. Це такий вид грошового потоку, який може бути змінено в часі або за обсягом (за умови доцільності такої зміни в ході господарської діяльності).

Прикладом такого виду грошового потоку є продаж продукції підприємства в кредит, емісія акцій чи облігацій та ін.;

- *грошовий потік, що не піддається регулюванню*. Це такий вид детермінованого грошового потоку, який не може бути змінено в часі або за обсягом менеджерами підприємства без негативних наслідків для кінцевих результатів його господарської діяльності. Прикладом такого виду грошового потоку є податкові платежі підприємства, платежі з обслуговування та повернення його боргу (якщо кредиторами не здійснена його реструктуризація) та ін.

За можливістю забезпечення платоспроможності розрізняють два види грошових потоків підприємства:

- *ліквідний грошовий потік*. Це такий вид грошового потоку підприємства, за яким співвідношення позитивного та від'ємного його видів дорівнює або перевищує одиницю в кожному інтервалі зазначеного періоду часу;

- *неліквідний грошовий потік*. Це такий вид грошового потоку підприємства, за яким співвідношення позитивного та від'ємного його видів менше за одиницю в окремих інтервалах зазначеного періоду часу (й по періоду в цілому).

За методом оцінки в часі виділяють наступні види грошового потоку:

- *теперішній грошовий потік*. Він характеризує грошовий потік підприємства як єдину порівняльну його величину, приведену за вартістю до теперішнього моменту часу;

- *майбутній грошовий потік*. Він характеризує грошовий потік підприємства як єдину порівняльну його величину, приведену за вартістю до конкретного майбутнього моменту часу.

За безперервністю формування в певному періоді розрізняють такі види грошових потоків підприємства:

- *регулярний грошовий потік*. Це потік надходження або витрати коштів за окремими господарськими операціями (грошовими потоками одного виду), який у певному періоді часу здійснюється постійно за окремими інтервалами цього періоду;

- *дискретний (нерегулярний) грошовий потік*. Він характеризує надходження або витрати коштів, пов'язані зі здійсненням одиничних господарських операцій підприємства в певному періоді часу.

За стабільністю часових інтервалів формування регулярні грошові потоки характеризуються такими видами:

- *регулярний грошовий потік із рівномірними часовими інтервалами в рамках певного періоду*;

- *регулярний грошовий потік із нерівномірними часовими інтервалами в рамках певного періоду*.

Виходячи з класифікації, грошові потоки безпосередньо пов'язані з рухом коштів на підприємстві, який відображає надходження в розпорядження суб'єкта господарювання коштів та їх еквівалентів і їх використання.

Методи оптимізації грошових потоків підприємства.

Основу оптимізації грошових потоків підприємства складає забезпечення збалансованості обсягів вхідних та вихідних грошових потоків. На результати господарської діяльності підприємства негативний вплив справляють як дефіцитний, так і надлишковий грошові потоки.

Негативні наслідки дефіцитного грошового потоку виявляються в зниженні ліквідності і рівня платоспроможності підприємства, зростання простроченої кредиторської заборгованості, затримці у виплаті заробітної плати та ін.

Негативні наслідки надлишку грошового потоку виявляються у втратах реальної вартості тимчасово вільних грошових коштів від

інфляції, втратах потенційного доходу від не використуваних грошових активів як короткострокових фінансових інвестицій.

Методи оптимізації дефіцитного грошового потоку залежать від характеру дефіцитності – короткострокової чи довгострокової.

Збалансованість дефіцитного грошового потоку в короткостроковому періоді можна досягти, використовуючи систему "прискорення - уповільнення платіжного обороту".

Система "прискорення - уповільнення платіжного обороту" – це розроблення на підприємстві організаційних заходів щодо прискорення залучення грошових коштів, з одного боку, та уповільнення їх виплат – з іншого.

Уповільнення виплат грошових коштів у короткостроковому періоді може бути досягнута шляхом використання флоута.

Флоут – сума грошових коштів підприємства, на яку виписані платіжні документи, але ще не інкасована їх отримувачем.

Вирішення проблеми дефіцитного грошового потоку в довгостроковому періоді досягається шляхом нарощення обсягу вхідного грошового потоку, з одного боку, та скороченням обсягів вихідного грошового потоку – з іншого.

Для забезпечення зростання інвестиційної активності підприємства можуть використовуватися методи оптимізації надлишкового грошового потоку. До них відносять:

- збільшення обсягів розширеного відтворення операційних необоротних активів;
- прискорення періоду розроблення реальних інвестиційних проектів і початку їх реалізації;
- здійснення регіональної диверсифікації операційної діяльності підприємства;
- активне формування портфеля фінансових інвестицій;
- дострокове погашення довгострокових кредитів.

У системі оптимізації грошових потоків підприємства важливе місце посідає їх збалансованість у часі. У процесі такої оптимізації використовуються два методи - вирівнювання і синхронізації грошових потоків.

Метод вирівнювання грошових потоків передбачає згладжування їх обсягу в межах окремих інтервалів певного періоду. Цей метод дозволяє усунути певною мірою сезонні та циклічні відхилення у формуванні грошових потоків (як вхідних, так і вихідних), оптимізуючи паралельно середні залишки грошових коштів і підвищуючи рівень ліквідності.

Синхронізація грошових потоків ґрунтується на коваріації вхідного та вихідного грошових потоків. У процесі синхронізації має бути забезпечене підвищення рівня кореляції між цими двома видами грошових потоків.

Джерела формування оборотних коштів.

Виручка від реалізації продукції, робіт, послуг. Основним джерелом формування оборотних коштів підприємства є **виручка від звичайної діяльності**, яка залежить від галузі функціонування підприємства, обсягів його діяльності, впровадження науково-технічних розробок, а отже, підвищення продуктивності праці, зниження собівартості, покращення якості продукції.

Головним складовим елементом виручки є виручка від реалізації.

Виручка від реалізації продукції, товарів, робіт – це частина виручки, яка залишається після вирахування матеріальних, трудових і грошових витрат на виробництво і реалізацію продукції (сума коштів, які надійшли на рахунок підприємства за реалізовану продукцію).

Процес виробництва завершується доведенням продукції до споживача. Для підприємства-виробника реалізація продукції є свідченням, що вона за споживчими властивостями, якістю та асортиментом відповідає попиту і потребам покупців.

На розмір виручки від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг впливають фактори:

- в сфері виробництва – обсяг виробництва, кількість та асортимент продукції, ритмічність випуску;
- в сфері обігу – ритмічність відвантаження, своєчасність документообігу.

Доходи від фінансово-інвестиційної та іншої діяльності.

Важливий напрямок фінансової діяльності підприємства – це раціональне використання вільних фінансових ресурсів, пошук ефективних напрямків інвестування коштів, які даватимуть підприємству додатковий прибуток. Підприємства отримують доходи від таких видів фінансової діяльності:

- придбання акцій, облігацій та інших цінних паперів;
- продаж акцій, облігацій та інших цінних паперів;
- цільові грошові вклади;
- валютні операції;
- пайові внески, часткова участь у діяльності інших підприємств;
- надання позик;
- лізингові операції.

Купуючи акції, облігації інших підприємств, необхідно виходити з того, що інвестувати треба тільки надлишкові фінансові ресурси. При цьому в підприємства мають бути готівкові кошти на випадок надзвичайних обставин. Ця готівка може бути у формі грошового залишку на банківських рахунках або у високоліквідних цінних паперах (державних облігаціях, казначейських зобов'язаннях).

Перш ніж придбати акції (облігації) будь-якого підприємства, необхідно всебічно вивчити його діяльність, проаналізувати його фінансові результати. Цінність акцій визначається тими доходами, котрі очікуються підприємством у майбутньому.

Стан справ підприємства, до акцій якого виник інтерес, необхідно порівнювати із загальною ситуацією у відповідній галузі економіки.

Підприємствам не рекомендується відмовлятися від придбання акцій (облігацій) тільки через невисокі дивіденди. Іноді ліпше погодитись на порівняно невисокі дивіденди, якщо при цьому забезпечується стабільність і тривалість їх отримання.

Тимчасово вільні грошові засоби підприємства можуть вкладатися на депозитні рахунки в комерційні банки під обумовлений відсоток. Підприємство має право здавати в оренду нерухоме майно за відповідну плату.

6. КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

1. Сутність та класифікація кредиту
2. Кредитоспроможність підприємства
3. Оформлення кредиту та порядок його погашення

Кредит – це певна сума грошових коштів, яка надається кредитором позичальникові на засадах строковості, платності та обов'язкового повернення.

Кредити, що їх можуть отримати підприємства, класифікують за такими ознаками:

I. За кредиторами

- банки та спеціалізовані фінансово-кредитні інститути;
- підприємства;
- держава;
- міжнародні фінансово-кредитні установи.

II. За формами:

- товарна;
- грошова.

У товарній формі кредиту виникають кредитні відносини між продавцями та покупцями, коли останні одержують товари чи послуги з відстрочкою платежу - комерційний кредит, продаж товарів і надання послуг населенню в кредит тощо.

Комерційний кредит надається постачальником покупцеві тоді, коли товаровиробник прагне реалізувати вироблений товар, але у покупця немає грошей для його придбання. У такому випадку товар може бути добровільно переданий постачальником покупцеві в кредит, а сама передача може оформлятися борговим зобов'язанням - векселем.

Грошовий кредит виступає передусім як банківський кредит. Кредитні відносини між банками і клієнтами виникають не тільки при одержанні останнім кредиту, а й при розміщенні ними своїх грошових заощаджень у вигляді внесків на поточних і депозитних рахунках. Банківський кредит обслуговує не тільки обіг товарів, а й накопичення капіталу.

III. За видами:

- банківський - це економічні відносини між кредитором і позичальником з приводу надання коштів банком підприємству на умовах терміновості, платності, повернення, матеріального забезпечення. Цей кредит надається на умовах, передбачених кредитним договором;

- комерційний - це економічні, кредитні відносини, які виникають між окремими підприємствами;

- державний - це економічні кредитні відносини між державою та суб'єктами господарювання. Джерелом державного кредиту є кошти державного бюджету, які спрямовуються в уповноважені банки для здійснення кредитування підприємств;

- лізинговий - це стосунки між суб'єктами господарювання, які виникають за орендування майна.

Банківський та державний кредити надаються підприємствам у грошовій формі; лізинговий та комерційний - у товарній.

IV. За терміном надання:

- короткострокові (не більше одного року);
- середньострокові (від одного до трьох років);
- довгострокові (понад 3 роки).

V. Залежно від забезпечення:

- забезпечений - гарантуються певними видами активів: нерухомістю, цінними паперами, товарно-матеріальними цінностями, дебіторською заборгованістю, правами на інтелектуальну власність, землю, гарантіями, полісами страхових компаній;

- бланковий - отримують тільки фінансово стійкі підприємства на короткий термін (1-10 днів).

VI. За порядком надання

- прямі - передбачає кредитування підприємства безпосередньо одним кредитором;

- консорціальні - надається, коли потрібні кошти в обсязі, який не може бути забезпечений одним кредитором. У цьому разі кілька кредиторів об'єднуються і кожен надає частину загального кредиту.

VII. Залежно від цільового спрямування

- виробничий;
- споживчий.

VIII. За строками користування

- строкові, тобто кредити, надані на визначений у договорі строк. У свою чергу, вони бувають короткострокові (до 1 року), середньострокові (від 1 до 3 років), довгострокові (понад 3 роки);

- до запитання - це кредити, що видаються на невизначений строк і які на вимогу кредитора повинні бути повернені у визначений ним час. Якщо кредитор не вимагає повернення, то кредит погашається позичальником у строк, визначений ним самостійно;

- прострочені кредити - це кредити, щодо яких строк погашення, встановлений кредитним договором, минув;

- відстрочені кредити - це кредити, щодо яких на підставі клопотання позичальника строки погашення були перенесені на пізніший строк.

Кредитоспроможність – фінансовий стан підприємства, який дає змогу отримати кредит і своєчасно його повернути.

У світовій банківській практиці під час вирішення питання про надання кредиту оцінка кредитоспроможності здійснюється за такими найважливішими напрямками:

- характер клієнта, особисті якості;
- здатність до повернення позики;
- маржа (дохідність);
- мета, на яку будуть витрачені гроші;
- розмір позики;
- умови погашення позики;
- страхування ризику непогашення позики.

Кредитоспроможність підприємства оцінюється перед наданням позики, а далі щоквартально на основі показників, які відображають розміщення і джерела обігових коштів, результати фінансової діяльності, а також наявність чи відсутність у минулому році кредитних відносин підприємства з банком, розмір і строки надання позик.

Для оцінювання фінансового стану підприємства враховуються показники його діяльності: обсяг реалізації продукції; прибутки і збитки; рентабельність; ліквідність; грошові потоки (рух коштів на рахунках клієнтів); склад і динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості.

Фінансові коефіцієнти – коефіцієнти, які надають можливість оцінити фінансовий стан і ефективність роботи підприємства.

До фінансових коефіцієнтів відносять: коефіцієнт заборгованості, ліквідності, оборотності, прибутковості, витрат, окупності інвестицій або активів, окупність власного капіталу.

Коефіцієнт заборгованості показує, наскільки діяльність підприємства фінансується за рахунок позичених коштів, дає уявлення про кредитоспроможність підприємства та рівень фінансового ризику. Чим нижчий коефіцієнт заборгованості, тим краще захищені кредитори.

Коефіцієнт ліквідності свідчить про здатність підприємства виконати короткострокові зобов'язання.

Коефіцієнт оборотності свідчить на скільки ефективно підприємство використовує свої активи.

Коефіцієнт прибутковості показує загальну ефективність (результативність) діяльності підприємства.

Коефіцієнт витрат показує прибутковість підприємства щодо обсягів реалізації продукції, його зниження може вказувати на зниження цін на продукцію або на меншу ефективність виробництва. Для його розрахунку прибуток від операційної діяльності ділять на чисту виручку від реалізації продукції.

Окупність інвестицій або активів свідчить про ефективність отримання прибутку за допомогою активів. Показник розраховується діленням прибутку після сплати податків (чистий прибуток) на загальні активи.

Окупність власного капіталу показує загальну ефективність отримання прибутку за допомогою капіталу, вкладеного акціонерами у підприємство. Для розрахунку коефіцієнта прибуток після сплати податків ділять на акціонерний капітал.

Оформлення кредиту та порядок його погашення зазначаються у кредитному договорі.

Зміст кредитного договору визначається підприємством і банком самостійно. У ньому вказуються мета кредитування, умови, порядок

надання позики, способів забезпечення кредиту, відсоткові ставки за кредит, права і відповідальність сторін та інші умови.

Неодмінною умовою укладення договору кредитування є надання підприємством застави, переважно рухомого і нерухомого майна. Угода про заставу складається в письмовій формі і передбачає деталізацію заставних вимог: розмір, строки виконання зобов'язань з повернення кредиту.

Відповідно до договору банк бере зобов'язання надати підприємству визначену суму грошових коштів в обумовлений строк.

Підприємство зобов'язується: використати отримані кошти на визначені в договорі цілі, своєчасно погасити позику, сплатити відсотки і надати банку можливість контролювати цільове використання кредиту і його забезпечення.

Кредитний договір містить такі розділи.

- I. Загальні положення.
- II. Права та обов'язки позичальника.
- III. Права та обов'язки банку.
- IV. Відповідальність сторін.
- V. Порядок погашення суперечок.
- VI. Термін дії договору.
- VII. Юридичні адреси сторін.

Після укладення кредитної угоди банк відкриває підприємству позиковий рахунок, на який зараховує відповідну суму кредиту.

Порядок погашення кредиту – це спосіб погашення основної його суми і нарахованих відсотків.

Кредит погашають повністю після закінчення терміну кредитної угоди або поступово, частинами, відсоток нараховується на суму непогашеного кредиту.

Умови погашення кредиту обумовлюються під час підписання договору підприємства з банком, виходячи:

- з цільового спрямування кредиту;
- обсягів та терміну позики;
- порядку та строків надходження коштів на рахунок підприємства;
- сезонності та циклічності виробництва;
- рівня платоспроможності та надійності матеріального забезпечення підприємства тощо.

У разі несвоєчасного погашення боргу за кредитами і відсотками та надання банком відстрочення погашення кредиту, він має право на застосування штрафних санкцій у розмірах, передбачених кредитною угодою.

Якщо позичальник відмовляється від сплати боргів за позичками, банк стягує їх у претензійно-позивному порядку. Якщо позичальник систематично не виконує зобов'язання щодо сплати боргу відповідно до кредитної угоди, банк може звернутися в передбаченому законодавством порядку із заявою про порушення справи про банкрутство.

7. ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ.

1. Поняття та характеристика фінансового стану підприємств
2. Ліквідність та платоспроможність підприємства
3. Фінансова стійкість підприємства

Фінансовий стан – один з найважливіших характеристик виробничо-фінансової діяльності підприємств. Під фінансовим станом підприємства розуміють рівень його забезпеченості відповідним обсягом фінансових ресурсів, необхідних для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного здійснення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями.

Фінансовий стан підприємства характеризується наступними критеріями:

- *фінансова стійкість підприємства* – такий стан його фінансових ресурсів, їх розподіл та використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого ризику;

- *платоспроможність* – здатність підприємства розраховуватися за своїми зобов'язаннями;

- *кредитоспроможність* – здатність до отримання кредитів та їх своєчасного погашення за рахунок власних коштів та інших фінансових ресурсів;

- *прибутковість* роботи підприємства;

- *оптимальність розподілу прибутку*, що залишається в його розпорядженні після сплати податків і обов'язкових відрахувань;

- *раціональне розміщення основних і оборотних коштів* (власних і позикових), перш за все, недопущення відволікання грошей у запаси непотрібного підприємству устаткування, яке довгий час не монтується і не використовується, наднормативні запаси товарно-матеріальних цінностей, витрат виробництва у дебіторську заборгованість, інші позапланові й непродуктивні витрати;

- *наявність власних фінансових ресурсів* (основних і оборотних коштів) не нижче мінімального необхідного рівня для організації виробничого процесу і процесу реалізації продукції;

- *ліквідність балансу* – ступінь покриття зобов'язань підприємства такими активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань.

Ліквідність підприємства – його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань.

Вона характеризується співвідношенням величини його високоліквідних активів (грошові кошти, ринкові цінні папери, дебіторська заборгованість) і короткострокової заборгованості.

Результат розраховується як коефіцієнт ліквідності за інформацією з відповідної фінансової звітності.

Фактичне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності вважається нормальним у межах 0,2- 0,35.

Усі активи підприємства у залежності від ступеня їхньої ліквідності можна згрупувати наступним чином:

Найбільш ліквідні активи – суми по всіх статтях грошових коштів та їх еквівалентів, які можуть бути використані для здійснення поточних розрахунків негайно. До цієї групи належать також поточні фінансові інвестиції (цінні папери).

Активи, що швидко реалізуються – активи, для перетворення яких у наявні кошти потрібен певний час. До цієї групи активів можна включити дебіторську заборгованість, платежі по якій очікуються протягом 12 місяців після звітної дати, та інші оборотні активи. Ліквідність цих активів різна і залежить від суб'єктивних та об'єктивних факторів кваліфікації фінансових працівників, взаємовідносин підприємства з контрагентами та їх платоспроможності, умов надання кредитів покупцям тощо.

Активи, що повільно реалізуються. Найменш ліквідними активами є запаси. Ліквідність цієї групи залежить від своєчасності відвантаження продукції, швидкості і правильності оформлення банківських документів, швидкості платіжного документообігу в банку, а також від якості та попиту на продукцію, її конкурентоспроможності, платоспроможності покупців, форми розрахунків та ін.

Активи, що важко реалізуються – активи, призначені для використання в господарській діяльності протягом тривалого періоду часу.

Платоспроможність – можливість підприємства наявними грошовими ресурсами своєчасно погасити свої строкові зобов'язання.

Коли підприємство має добрий фінансовий стан, воно платоспроможне.

При дослідженні поточної платоспроможності порівнюються суми платіжних засобів підприємства і строкові зобов'язання.

Платіжні засоби – грошові кошти, короткострокові цінні папери та частину дебіторської заборгованості, щодо надходження якої є гарантія.

Строкові зобов'язання включають короткострокові кредити банків та короткострокову кредиторську заборгованість.

Аналіз платоспроможності здійснюється шляхом порівняння наявності і надходження коштів із платежами першої необхідності. Найбільш чітко платоспроможність виявляється при аналізі її за відносно короткий строк (тиждень, півмісяця). Платоспроможність виражається коефіцієнтом платоспроможності, тобто співвідношенням наявних грошових коштів із сумою термінових платежів на визначену дату або на очікуваний період.

Якщо коефіцієнт платоспроможності дорівнює або перевищує одиницю, це означає, що господарюючий суб'єкт платоспроможний. Якщо він менше одиниці, то в процесі аналізу слід встановити причини нестачі платіжних коштів (зниження зростання обсягу виручки, доходів, прибутків, невірне використання оборотних коштів, наприклад великі запаси сировини, товарів, готової продукції).

Фінансова стійкість підприємства.

Фінансово стійким вважається таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси й витрати, не допустити невиправданої кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями.

Оцінювання фінансової стійкості підприємства має на меті об'єктивний аналіз величини та структури активів і пасивів підприємства і визначення на цій основі міри його фінансової стабільності й

незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності.

Можна визначити такі типи фінансової стійкості підприємства: абсолютна фінансова стійкість, нормальний стійкий фінансовий стан, нестійкий фінансовий стан, кризовий фінансовий стан.

Абсолютна фінансова стійкість – коли власні кошти забезпечують запаси й витрати.

Нормальний стійкий фінансовий стан – коли запаси й витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами.

Кризовий фінансовий стан – коли запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування, і підприємство наближається до межі банкрутства.

Головним у фінансовій діяльності є правильна організація і використання оборотних коштів. Тому в процесі аналізу фінансового стану питанням раціонального використання оборотних коштів приділяється первинна увага.

Оцінювання фінансової стійкості підприємства доцільно здійснювати поетапно, на підставі комплексу таких показників.

Коефіцієнт фінансової стійкості (Кфс) – показує частку власних джерел та залучених на тривалий строк коштів у загальних витратах підприємства, які можна використати у своїй поточній діяльності без втрат для кредиторів:

Теоретичне значення Кфс не менше 0,6.

Коефіцієнт фінансової автономії (Кфа) – показує частку власних коштів у загальній сумі заборгованості підприємства. Визначається, як відношення власних до залучених коштів.

Теоретичне значення Кфа не менше 0,2.

Коефіцієнт фінансової залежності (Кфз) – показує частку залучених коштів із розрахунку на 1 гривню власних коштів позичальника:

$$K_{фз} = \frac{ЗК}{ВК}, \quad (1)$$

де ЗК - залучені кошти (довгострокові та поточні зобов'язання);
ВК - власний капітал.

Оптимальне теоретичне значення показника не більше ніж 1,0.

Коефіцієнт оборотності балансу (Коб): відношення виручки від реалізації продукції за рік до середньої валюти балансу.

Середня валюта балансу визначається як середнє арифметичне цього показника на початок і кінець року.

Коефіцієнт маневреності власних коштів (Км) - характеризує ступінь мобільності використання власних коштів:

$$K_{м} = \frac{ВК - НА}{ВК}, \quad (2)$$

де ВК - власний капітал підприємства;
НА - необоротні активи.

Оптимальне теоретичне значення показника Км не менше ніж 0,5.

Коефіцієнт забезпечення кредиту (Кзк) характеризує наявність, обсяг та якість забезпечення повернення кредиту. Кзк = 2 у випадках, коли забезпеченням кредиту є:

- гарантії уряду країни ;

- гарантії банків, зареєстрованих як юридичні особи у країнах, віднесених до категорії А;

- грошові вклади і депозити позичальника, розміщені у банку, що надає позичку.

$K_{zk} = 0,5$ у випадках, коли забезпеченням кредиту є гарантії (поручительство) чи страхування ризику.

У разі, якщо забезпеченням кредиту є застава майна, коефіцієнт забезпечення визначається як відношення вартості застави до суми кредиту у відсотках.

Вартість застави визначається на підставі договору застави, сума кредиту і процентів – виходячи з кредитного договору. Вартість майна та майнових прав позичальника, оформлених під заставу, визначається за реальною (ринковою) вартістю з урахуванням практичної складності реалізації майна у разі невиконання позичальником своїх зобов'язань.

8. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

1. Сутність, мета і завдання фінансового планування на підприємствах

2. Методи фінансового планування

3. Фінансовий план підприємства

Фінансове планування – процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді.

Метою фінансового планування є забезпечення господарської діяльності необхідними джерелами фінансування.

Основними завданнями фінансового планування на підприємстві є:

- забезпечення виробничої та інвестиційної діяльності необхідними фінансовими ресурсами;
- установлення раціональних фінансових відносин з суб'єктами господарювання, банками, страховими компаніями тощо;
- визначення шляхів ефективного вкладення капіталу, оцінювання раціональності його використання;
- виявлення та мобілізація резервів збільшення прибутку за рахунок раціонального використання матеріальних, трудових та грошових ресурсів;
- здійснення контролю за утворенням та використанням платіжних засобів.

Методи фінансового планування включають:

- балансовий;
- нормативний;
- розрахунково-аналітичний;
- оптимізація планових розрахунків;
- економіко-математичне моделювання.

Балансовий метод полягає в тому, що балансуються не тільки підсумкові показники доходів і витрат, а для кожної статті витрат зазначаються конкретні джерела покриття.

Нормативний метод полягає в тому, що на основі встановлених норм та техніко-економічних нормативів (ставки податків, ставки тарифів, зборів та внесків, норми амортизаційних відрахувань, норми оборотних коштів) розраховується потреба господарського суб'єкта у фінансових ресурсах та визначаються джерела цих ресурсів.

Розрахунково-аналітичний метод – планові показники розраховуються на основі аналізу фактичних фінансових показників, які беруться за базу, та індексів їх зміни у плановому періоді.

Оптимізація планових розрахунків полягає у складі данні кількох варіантів планових розрахунків.

З метою отримання найоптимальнішого варіанта планових рішень проводять їх оптимізацію. Для цього можуть використовуватись різні критерії вибору:

- максимум прибутку на грошову одиницю вкладеного капіталу;
- мінімум фінансових витрат;
- мінімум поточних витрат;
- мінімум вкладень капіталу за максимально ефективного результату;
- максимум абсолютної суми одержаного прибутку.

Економіко-математичне моделювання дає змогу знайти кількісне вираження взаємозв'язків між фінансовими показниками та факторами, які їх визначають.

Економіко-математична модель – це точний математичний опис факторів, які характеризують структуру та закономірності зміни даного економічного явища і здійснюються за допомогою математичних прийомів.

Фінансовий план – найважливіший елемент бізнес-плану, який складається як для обґрунтування конкретних інвестиційних проектів, так і для управління поточною та стратегічною фінансовою діяльністю.

Цей розділ бізнес-плану включає такі складові:

- прогноз обсягів реалізації;
- баланс грошових надходжень та витрат;
- таблицю доходів та витрат;
- прогнозований баланс активів і пасивів підприємства;
- розрахунок точки беззбитковості.

Формою фінансового плану може бути баланс доходів та витрат. Його метою є взаємоузгодження доходів та витрат. За перевищення доходів над витратами сума перевищення може направлятися в резервний фонд. Якщо витрати перевищують доходи, визначається сума

фінансових ресурсів, якої бракує. Додаткові фінансові ресурси можна одержати за рахунок кредитів, позик, випуску цінних паперів тощо.

Складання фінансового плану може відбуватися в такі етапи:

- розгляд та вивчення виробничих, маркетингових показників, на основі яких розраховуватимуться планові фінансові показники.

- розробка проекту фінансового плану.

У процесі складання балансу доходів та витрат необхідно перевірити взаємоузгодженість запланованих сум витрат та відрахувань із джерелами покриття їх відповідними доходами та надходженнями коштів. Витрати на реалізацію продукції повинні покриватися виручкою від реалізації продукції та послуг (за вирахуванням ПДВ та акцизного податку).

У процесі фінансового планування здійснюється конкретне погодження кожного виду витрат та відрахувань із джерелом фінансування. З метою перевірки правильності складання балансу доходів та витрат складається перевірна таблиця (шахматка) до фінансового плану. У ній по горизонталі показують напрямки використання коштів, а по вертикалі – джерела надходження. Таблицю складають, заповнюючи спочатку підсумкові показники доходів та витрат. Потім для кожної статті витрат указують відповідні джерела фінансування. Така таблиця дає змогу збалансувати доходи та витрати в розрізі окремих статей, виявити цільовий характер використання доходів та надходжень, визначити способи одержання коштів.

Виконання фінансового плану здійснюється у процесі фінансово-господарської діяльності, забезпечуючи стабільну платоспроможність підприємства через оперативне фінансове планування. З цією метою складають баланс грошових надходжень. Він показує, коли в підприємства виникають тимчасово вільні кошти, а коли воно має додаткову потребу в них. Це дає можливість тимчасово вільні фінансові кошти вкласти на депозитні рахунки комерційних банків або інвестувати

в цінні папери, а в період, коли виникає додаткова потреба, – забезпечити залучення коштів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бердар М. М. Фінанси підприємств. Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2010;

2. Гриб С.В. Фінанси підприємств в таблицях, схемах та тестах: навчальний посібник /С.В. Гриб, І.О. Болкунов.-[2-е вид., перероб. та доп.]- Львів:Магнолія 2006,2013;

3. Данілов О. Д., Паєнтко Т. В. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011;

4. Кроров'язюк І.В. Економічна діагностика: навчальний посібник /І.В. Кроров'язюк. - К.:ЦУЛ, 2013;

5. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств: підручник / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. – К.: «Центр учбової літератури», 2013;

6. Онисько С.М. Податкова система: підручник /С.М. Онисько, І.М. Тофан, О.В. Грицина.-Львів:Магнолія 2006,2013;

7. Терещенко О.О. Фінанси підприємств : підручник / [Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Терещенко О.О. та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 8-ме вид., переробл. і доп. – К. : КНЕУ, 2013;

8. Фінанси підприємств. Підручник / А.М.. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. К.:КНЕУ, 2008;

9. Циганов О.Р. Основи банківської справи: навчальний посібник / О.Р. Циганов, Л.С. Краснолобова.-Львів:Магнолія 2006, 2012;

10. Ярошевич Н.Б. Фінанси підприємств: навчальний посібник / Н.Б. Ярошевич.- К.:Знання, 2012.